

**A BIBLIAI SÁMSON ALAKJÁNAK ÉS
TÖRTÉNETÉNEK ZENEI FELDOLGOZÁSAI**

Jelen tanulmányban Sámson történetének három zenei feldolgozását ismertetjük, és elemezzük. A téma választásának oka, hogy az ismertetett művek szerzői közül kettőjüknek – Camille Saint-Saëns és Szokolay Sándor – is nevezetes évfordulójuk van 2021-ben. Saint-Saëns 100 éve halt meg, míg Szokolay 90 éve született. A három elemzett mű:

G.F. Händel – Sámson című oratóriuma

C. Saint-Saëns – Sámson et Delila című operája

Szokolay Sándor – Sámson című operája

Sámson alakját a Bibliában a „**Bírák könyvének**” 13-16. fejezetei ismertetik. Bírák ideje: i.e.1200-1050 közötti időszakot öleli fel. Történetének tanulsága: az elnyomatás oka a vallástalanság, míg a győzelem Izrael Istenéhez való visszatérés következménye. Az alábbiakban a négy bibliai fejezetet és a 9. fejezetet röviden ismertetjük:

13. fejezet: a filiszteusok kezébe került Izrael, 40 évig. Sámson származása: Manóah – apja – Szoreából és Dán törzséből való volt. Az Úr angyala hozta a hírt, hogy a meddő feleség fiút fogan mégis. De: tisztátalan italt és ételt ne fogyasszon terhessége alatt. A születendő gyermek Isten „nazirja” (elkülönített, felszentelt, Istennek szentelt) lesz. Borotva ne érintse fejét. Az apa hálából kecskeáldozatot mutatott be az Urnak! Sámson felnőtt és az Úr lelke Mahane-Dán táborába irányította.

14. fejezet: Sámsonnak Timnában megtetszett egy filiszteus lány, akit feleségül akart. A Timnai szőlőhegyen megtámadta egy oroszlán, amit Sámson megölt. Idővel a helyszínre visszatérve darázsfészket talált az oroszlán csontvázában, amiből lépes-mézet tudott kóstolni. Hét napig tartott Timnában a lakodalom. A menyasszony 30 kísérőjének – fogadásból – találos kérdést tett fel. A találos kérdés így szólt: „Eledel jött ki az erőből, s édesség került ki az erőből.” Harminc ingben és harminc váltóruhában fogadtak. A kísérők az ifjú feleséget kérték arra, hogy a megfejtést tudja meg Sámsontól. A feleség addig kérlelte, érzelmileg zsarolta Sámson, míg – belefáradva a vallatásba – elmondta a találos kérdés megfejtését. A feleség mivel így elárulta, Sámson elveszítette a fogadást. Bosszúból Sámson Askalonban megölt 30 filiszteus férfit és kirabolva őket, meg tudta adni 30 kísérő-megfejtőnek a tartozását. Haragra gerjedve visszatért apja házába. Feleségét közben hozzáadták egyik barátjához.

15. fejezet: A gabona aratása idején Sámson újra elment feleségéhez, és hálni akart vele. Az apósa elutasította, mivel már mászhoz adta közben feleségül. Sámson bosszúja: 300 rókát fogott, amiket farkaiknál fogva összekötött és csóvákat kötött a farkukhoz, amelyeket meggyújtva a rókákat a filiszteusok vetéseire szabadított, tönkretéve azokat. A filiszteusok bosszúja: Sámson feleségét és annak családját elégették. Sámson bosszúja: megverte a tetteseket és Etám sziklabarlangjában telepedett le.

A filiszteusok Juda földjére mentek támadólag. Sámson kiadatását kérték. 3000 zsidó férfi elment a barlanghoz - megkötözve, de életét megkímélve – levitték Sámsont Lehibe, és átadták a filiszteusoknak. Azok diadalordítással fogadták Sámsont, de ő egy szamarállkapoccsal agyonvert 1000 filiszteust. A hely neve azóta Rámát- Lehi (dráma Lehiben). A Lehi barlangban – Sámson kérésére fakadt egy forrás melynek neve: Ain-Hakkoré. Sámson 20 évig volt Izrael bírása.

16. fejezet: Sámson Gázába ment, egy szajhához. A városlakók órséget állítottak a kapunál, hogy megöljék. Ő éjfélkor felkelt, keretestűl-szárnyastúl kikapta a városkaput és felvitte a Hebron-ra néző hegy tetejére.

Szórek völgyében beleszeretett Delilába, a szépséges filiszteus papnőbe. Delilat megkörnyékezték a filiszteus fejedelmek, hogy tudja meg Sámson erejének titkát, 1100 ezüst sékelt ajánlva fejenként. Sámson Delila könyörgéseire háromszor félrevezető módszereket – kötelek, hajfürtök összefonása stb. – ajánlott legyengítésére. Negyedszerre, azonban – Delila zaklatásaitól, szemrehányásaitól halálra fáradtan – elárulta ereje igazi titkát. Delila elaltatta, és lenyíratta haját. Az Úr elfordult Sámsontól. A filiszteusok elfogták, kettős láncsal megkötözték, megvakították és Gázában malmot hajtottak vele.

Telt-múlt az idő, Sámson haja újra kinőtt. A filiszteusok – istenüket - Dágon-t ünnepelték. Sámson is előhívták a malom-börtönből, hogy szórakoztassa őket. Sámson játszott nekik korabeli pengetős hangszeren. A szünetben arra kérte a vakvezetőjét, hogy vezesse az épület tartóoszlopaihoz. Fohászzkodott az Úrhoz és visszatért erejével – láncait szétszakítva – a filiszteusokra és magára döntötte az épületet. Sokkal több embert ölt meg halálában, mint életében. Apja – Manoah – sírboltjába, Szorea és Estanol között temették el.

9. fejezet: Abimelek – testvérgyilkos, önjelölt – királya volt Izraelnek, akinek vesztét végül egy nő okozta, aki Tebec város bástyájából egy felső-malomkövet hajított Abimelek fejére, összezúzva koponyáját, amikor embereivel elfoglalta azt, és fel akarta gyújtani a bástyát, ahova a

városlakók menekültek. A haldokló Abimelek fegyverhordozóját kérte meg, hogy ölje meg, nehogy azt mondhassák, hogy egy nő ölte meg. Ez lett így gonoszságának végzete.

A zenei feldolgozások a Bírák könyve 16. fejezetére összpontosítanak, Sámson és Delila – férfi és a nő – kapcsolatának tanulságaira. A többi fejezet ismertetését az indokolja, hogy a feldolgozásokban megjelennek korábbi fejezetekben szereplő személyek, vannak utalások Sámson korábbi tetteire, kapcsolataira, továbbá Sámson személyiségének jobb megismerését is segítik. A 9. fejezet ismertetésére azért tértünk ki, mert Abimelek személye – bár más minőségben, mint Gáza satrapája – Saint-Saëns operájában szerepel.

G. F. Händel (1685-1759): Samson HWV 57

Szerző: Händel Londoni működése során eleinte olasz nyelvű librettókra komponált operákat. 1731-ben Esther c. bibliai témájú operájának színpadi előadását a londoni püspök nem engedélyezte. Ekkor fordult az oratórium műfaj felé, így elkerülve az egyházi hatósággal a feszültséget. Leghíresebb bibliai témájú oratóriumai: Esther (1731), Deborah (1733), Saul (1738), Izrael Egyiptomban (1738), Messias (1741), Samson (1742), Belsazar (1745), József és testvérei (1748), Judás Maccabeus (1746), Jephtha (1751).

Az elemzett zongorakivonat forrása: Bayerische Staatsbibliothek München; Printed for S.J. Button &Whitaker (London)

A használt lemezfelvétel link-je:

<https://www.youtube.com/watch?v=G9ftGhLxAM&t=205s>

Az elemzés során a kiemelt részletek kottán és felvételen belüli pontos helyét jelöljük.

Keletkezése: Bemutató: 1743, London. A szöveggönyt Milton – Samson Agonistes c. - drámája alapján Newburgh Hamilton írta. Sámson lelki fejlődése – bűntudat → önhibáztatás → önfeláldozás – a bibliai leírással összhangban van, de Delila lelki fejlődésére – csábító, áruló → bűnbánó → jót akaró, szerető asszony – nincs utalás a bibliában, tehát ez a szerzők leleménye. Szintén eltérés a bibliától a kitalált filiszteus óriás – Harapha – , valamint Sámson barátjának – Micha – szerepeltetése.

Szereplők/ hangfajuk: Sámson, egy Zsidó, egy Filiszteus, Hírnök (tenorok), Delila, egy Zsidónő, egy Filiszteusnő (szopránok), Micah (Sámson barátja, alt), Manoah (Sámson apja) és Harapha (filiszteus óriás) basszusok; kórusok (vegyeskarok), zenekar, continuo.

Felépítése: 3 felvonás, 92 szám: nyitány, 29 ária, 3 duett, 21 kórus, 32 recitativo, 6 recitativo-accompagnato.

Cselekmény:

I. felvonás: nyitány (3 tétel: pomposo, allegro, minuetto) – a megvakított Sámson a malomban dolgozik. Mellette Manoah – apja – és Micah – barátja – nagy együttérzéssel. Ide hallatszik a Dágon templomában örvendező filiszteusok kórusa.

Kiemelendők Sámson áriái: „Torments alas! are not confined = Kínok jaj! nincsenek korlátozva!” (28-30. oldal; 21’30”-25’30”) Szaggatott, marcato-s, akkordikus kíséret festi a kint.

„Total eclipse! no sun, no moon! = Minden összeomlott, sem nap, sem hold!” (37-38- oldal; 31’40”- 35’20”) vágyakozást kifejező ritmikusan emelkedő dallam és kvintugrások felfelé.

„Why does the God of Israel sleep? = Mért alszik Izrael Istene?” (58-61- oldal; 54’50”-59’40”) Izgatottságot, Isten felrázását ábrázoló ária, melynek jellegzetessége hosszú szakaszokon tizenhatod mozgású, unisono kíséret.

II. felvonás: Sámson apja – Manoah – és barátja – Micah – könyörögnek az Úrhoz Sámsonért. A héberek kórusa is bekapcsolódik a könyörgésbe. A kórustételben Micah saját áriájából idéz a szóló szakaszban. Áriájának jellegzetes kezdése a panaszos n6 dallami felugrás („Return o God of Hosts! = Térj vissza seregek Istene!” 86-88. oldal; 1h 18’15”- 1h 23’10”).

Delila megjelenik a malomban. Hegedű-szólós kíséretű áriájában özvegyi szomorúságát panaszolja. „With plaintive notes” = Panaszos nyögésekkel. (97-101. oldal; 1h 30’ 10”- 1h 37’20”). Delila bűnbánatát, kérlelését egyszólamú női kar – szüzek kara – is erősíti. El akarja vinni magához Sámson, és egész további életét a jóvátételre akarja szánni. Sámson eltaszítja, mert nem bízik már benne. Egymást vádoló, indulatos, allegro duettben zárják le kapcsolatukat. „Traitor to love” = Szerelem árulója. (118-120. oldal; 1h 54’55” – 1h 56’ 35”). Micah és a héberek kórusa erősíti Sámson.

Megjelenik Harapha a filiszteus óriás és hetyke, kérkedő hangon gúnyolja Sámson! „Honour and arms.” = Becsület és fegyverek. (131-134 oldal; 2h 5’35”- 2h 11’18”). Sámson a sértésektől haragra gerjed, és kihívja

párviadalra a filiszteust. Duettben csapnak képletesen össze: „Go, baffled coward, go.” = Menj értetlen, gyáva, menj. (138-142 oldal; 2h 15’4”- 2h 17’20”). Sámson szólama fölényesen szerkesztett. Csak Sámson tudja, hogy időközben hajának visszánövésével, ereje is visszatért. Héberek kórusa fohászkodik az Úrhoz.

A templomban Dágon ünnepére készülnek. Tenor szóló, majd a filiszteus papok kórusa hangol az ünnepre. A II. felvonás zárásaként kettős kórus énekel. A szoprán szólamban Delila és szüzei Dágot, míg a többi szólamban Jehovát dicsőítik. A zene ünnepélyes, gondtalan. A tétel érdekessége, hogy a basszus szólamban egy-egy szóló megszólalással Manóah és Harapha vetélkednek. (155-160. old; 2h 27’38”- 2h 30’30”).

III. felvonás: Harapha felszólítja Sámson, hogy Dágon tiszteletére mérkőzzenek meg a templomban. Sámson ezt visszautasítja. Harapha újabb áriában sértegeti Sámson. Visszatérve az ünnepségen való részvételre kényszeríti Sámson, akinek kételyeit eloszlatni Micah segít, és az a tudat, hogy az égi-ajándék ereje visszatért. Sámson a szabadulásról vizionál. („Thus when the sun” = Így, mikor a nap) Micah és a héber kórusa bátorítják a harcra.

Filiszteusok tenor szólójátéka, majd a kara dicsőíti a győztes Dágot, és buzdítanak az ünnepre. A kórus szerkesztése kánon és unisono szakaszokat is tartalmaz. A barokk hagyomány szerint ez az ábrázolt csoport negatív jellemzésére utal.

Rövid közzene után Manóah érzékeli elsőnek a rémes kiáltást. Filiszteusok kara énekel a megsemmisülésükről és halálukról. Hírnök hozza a hírt: Sámson magára és a filiszteusokra döntötte a Dágon temlomot!

Először Micah, majd a héber kar siratja Sámson. Manóah utasít fia eltemetésére. Szimfonikus tétel ábrázolja a méltóságteljes temetési menetet. Üstdob és váltott fúvós szólókkal. (197. oldal; 3h 7’55”- 3h 11’). Több kórustételben – melyeket Micah és Manóah recitativói szakítanak meg – búcsúzik a nép Sámsonról. Kiemelkedik a zárótételek közül a szoprán ária: „Let the bright Seraphins” = Engedjétek a fényes szerafinokat! (= angyalok kara; 204-205 oldal; 3h 18’25”-3h 21’39”), amelyben a szólólista az angyalok és kerubok dicsőítő énekének és zenélésének engedésére biztat. A záró-kórus az égi karral akar egyesülve dicsőíteni!

Camille Saint-Saëns (1835-1921): Samson et Delila

Szerző: csodagyermekként indult. Charles Gounod (1818-1893) és Jacques Fromental Halevy (1799-1862) tanítványa volt. Nagy hatással volt rá Liszt Ferenc (1811-1886). Templomi orgonistaként működött, és mellette komponált. 16 operája közül a Sámson a legnépszerűbb. Alkotói vezérelve: „Óvakodjunk minden túlzástól. – Érintetlenül őrizzük meg az értelem épségét.”

Az elemzett zongorakivonat forrása: L. Parent, Grav: Rodier 49. Durand & Schönewerk, Editeurs, Paris

A használt lemezfelvétel link-je:

https://www.youtube.com/watch?v=sOqTx4_3xv4

Az elemzés során a kiemelt részletek kottán és felvételen belüli pontos helyét jelöljük.

Keletkezése: 1877-ben Liszt mutatta be Weimarban. További bemutatók: Párizs 1892, Budapest 1904. Libretto – Ferdinand Lemaire műve. Saint-Saëns ragaszkodott leginkább a bibliai történet hiteles ábrázolásához. Delila személyiségét – bosszúálló, csábító – úgy formálja, hogy démoni, erotikus vonzereje Sámson bukását, emberi esendőségét leginkább magyarázza.

Szereplők: Sámson (tenor), Delila (mezzoszoprán vagy alt), Abimeleh (basszus), Dágon főpapja (basszus), Filiszteus hírnök (tenor), Öreg zsidó (basszus), filiszteusok és zsidók (vegyeskar)

Felépítése: 3 felvonás; I. felvonás: 6 jelenet; II. felvonás: előjáték, 3 jelenet; III. felvonás: 3 jelenet, egy közjáték és egy balett-betét.

Zenei rétegek:

A két, szembenálló tábor kórusainak kidolgozása és a szemben álló felek jellemzése a legsikerültebb. A francia – grand – opera hagyományainak megfelelő a balett betét a 3. felvonásban. Drámai jelenetekben szűkölködik a mű, valószínűleg azért, mert eredetileg oratóriumnak szánta a szerző. A dallamokban és a hangszerelésben keleti vonások jelentkeznek. Gregorián dallamokat is feldolgozott a szerző.

Csúcspont Delila csók-áriája. Saint-Saëns feldolgozásában tűnik leghitelesebbnek – a Bírak könyvéhez hűnek – Delila figurája. Női vonzerejét gátlástalanul a bosszú és a gigantikus erejű férfi térdre kényszerítésének szolgálatába állítja.

Híres részletek: I. felvonás: Arrêtez o mes frères! = Álljatok meg testvéreim!(Sámson); Maudite à jamais soit la race = Örökké átkozott legyen a faj (Főpap 3. jelenet); Printemps qui commence = Kezdődik a tavasz (Delila I. felvonás, 6. jelenet; Amour! viens aider ma faiblesse = Szerelem! gyere segíts a gyengeségemen (Delila, II. felv. 1. jelenet); Mon coeur s'ouvre à ta voix = Szívem megnyílik a hangod előtt (Delila - Csókária II. felv., 3. jelenet);

Cselekmény:

Palesztinában, Gáza városában játszódik a történet i.e.1150-ben.

I. felvonás: helyszín - tér Dágon temploma előtt. **1.** jelenet: a zsidók karának és Sámsonnak a párbeszéde. Sámson az égi jeleket látva biztatja népét, hogy közeleg szabadulásuk a filiszteusok uralma alól, mert az Úr nem hagyta el választott népét (23-33. oldal; 10'35"-15'25").

2. jelenet: Abimelech – gáza satrapája – érkezik, gyalazza Izrael Istenét és a népet, és felszólítja a rabszolgasorban tartott zsidókat, hogy hódoljanak a győztes filiszteus istennek, Dágonnak. A felbőszült Sámson azonban megöli. **3.** jelenet: Dagon főpapja, papok kíséretében jelenik meg Dagon templomának kapujában. Megdöbbenve látja, hogy Abimelech holtan fekszik. **4.** jelenet: filiszteus hírnök hozza a hírt, hogy a felbőszült zsidók, Sámson vezetésével feldúlják a termést. **5.** jelenet: Izrael vénei hálát mondanak Izrael Istenének.

6. jelenet: a filiszteusok templomkapuja feltárul és megjelenik Delila virágdíszes lányokkal és asszonyokkal a tavaszt és a győztest köszönteni. Delila – Dágon szépséges papnője – úgy tesz, mintha behódolna Izrael Istenének. Az Öreg zsidó (bsz) figyelmeztetése ellenére megszédíti, és a szépségén túl, Dágon papnőjének „megszerezhető trófeája” is felcsigázza Sámson. Dagon papnőinek rövid táncbetéte következik, majd Delila tavaszt és szerelmet dicsőítő áriája (88-93. oldal; 40'18"- 46'40"). Delila csele sikerül, Sámson vakon követi Delilát. Delila áriája két 8 ütemes téma többszöri ismétléséből épül. Vágyakozó, ereszkedő, E-dúr hangnemű dallamok. A zenekari kíséret hárfával gazdagodik.

II. felvonás: helyszín - Sorek völgye. A rövid zenekari előjáték drámai előérzetet kelt. **1.** jelenet: Delila házánál. Delila szerelemről, hódításról, Sámson legyőzéséről, bosszúról szóló kétrészes Esz-dúr áriája. Szerkezete: A / Av (97-102. oldal; 49'25"- 53'30"). **2.** jelenet: Dágon főpapja érkezik, és vérdíjat ajánl fel Sámson lefegyverzéséért. Delila elutasítja, mert őt a bosszú fűti a zsidó nép ellen, és bízik vonzerejében. A főpap távozik. Az egyedül maradt Delila kételyeivel küszködik: „vajon a szerelem elveszejtheti-e erejét?”

3. jelenet: A szerelmes Sámson érkezik, de esze és szíve egymással viaskodik. Delila szerelmi vallomást vár. Párbeszédük során Izrael sorsa iránti együttérzéséről is – megtévesztően – biztosítja Sámson. A szerelem istenségét helyezi mindenek fölé. Híres „csókáriájában” lassan emelkedő, majd ereszkedő dallamszakaszok strofikusan ismétlődnek, majd szekvenciálisan ismétlődő, jellegzetes kisszeptim fellépések ábrázolják a vágyakozást, csábítást. Ebbe a szakaszba kapcsolódik be Sámson is a kisszeptim fellépésekre tükör-mozgással kisszeptim lelépésekkel feelve. A zenekari kíséretet hárfá és klarinétszóló gazdagítja (147- 156. oldal; 1h 17'50"- 1h 23'40"). A duett-szakasz végén Delila váratlanul – a bizalom és szerelem jogán – újra követeli Sámson erejének titkát. Sámson eleinte ellenáll. Égi jelek – villámlás, dörgés – is figyelmeztetik, de végül enged Delila zsarolásának. A sértődötten a házába visszavonuló Delilát követi, és kisvártatva – Sámson kiáltását elfojtva (Árulás!) – a házat előzőnlük a filiszteus katonák! A színpadon nem jelenik meg Sámson hajvágása és elfogatása, így az opera egy drámai jelenettel adós marad.

III. felvonás: helyszín – malom. **1. jelenet:** Sámson haját levágták, és megvakították. Egy filiszteus malomban hajtja a malomkövet. Sámson bocsánatért könyörög Istenhez. A zsidók kórusa – külső karként – vádolja Sámson bukásáért. Zenekari közjáték alatt filiszteus katonák jönnek a malomba, és elvezetik Sámson. Helyszín: Dágon templom belseje. **2. jelenet:** ünnepre gyűltek össze a Dágon főpapja, filiszteus papok és katonák, Delila és fiatal hölgyek. A nép – vegyeskar – köszönti a reggelt és az ünnepet. **Balett** betét, francia opera elidegeníthetetlen része (194-209. oldal; 1h 42'40"- 1h 49'30"). **3. jelenet:** Dágon főpapja, és Delila is a tömeg előtt sértegetik Sámson – az ünnepség fő attrakcióját – és Izrael Istenét. Ezután a főpap és Delila kánon duettben dicsőítik Dágot. A duettbe bekapcsolódik a filiszteus tömeg vegyes-kara, helyenként unisono énekelve. Sámson az oltárhoz hívják, hogy Dágon előtt, a porba térdepeljen. Amíg a filiszteus tömeg Dágot élteti, Sámson a kísérő gyermeket arra kéri, hogy a terem két márvány oszlopához vezesse. Az ünnepség kellős közepén Sámson Izrael Istenéhez fohászkodik, hogy adja vissza erejét, hogy az Úr bosszújának eszköze lehessen, majd az ünneplőkre dönti a templom tetőzetét. Ez a grandiózus esemény viszont a színpadon megjelenik! „Souviens toi de ton serviteur” (Záró-kép: 261-264 oldalak; 2h3'20"- 2h 5').

Szokolay Sándor (1931-2013): Sámson

Szerző: Szabó Ferenc és Farkas Ferenc tanítványaként végzett a Zeneakadémián. Nagyon termékeny zeneszerző volt. Életművének gerincét operái jelentik. Sámsonon kívül további operái: Várnász (1964), Hamlet (1968), Ecce homo (1984), Margit, a hazának szentelt áldozat (1995), Szávitri (1998), Bölcs Náthán (1997/98).

A felhasznált zongorakivonat kiadója: Magyar Állami Operaház (1973)
Lemezfelvétel: Hungaroton 1976 11738-39. Az elemzés során a kiemelt részletek kottán és felvételen belüli pontos helyét jelöljük.

Keletkezése: Németh László (1901-1975) verses drámája alapján a szerző írta a szöveggönyvet. Az ősbemutató 1973-ban a Budapesti Operában volt.

Ebben a feldolgozásban a bírák könyvének 14-15 timnai történései összevonódnak Delila személyében. Delila egyben Sámson timnai felesége is, akit a feldolgozás szerint nem öltök meg honfitársai – mint a bibliában – csak Sámsontól elvált, és Timneus személyében új férje van. Delilát nem papnői bosszú, csupán asszonyi kíváncsiság fűtötte Sámson titkának megfajtására. A timnai feleség háromszori megtévesztésére is utalnak a malombeli jelenetben, ami a Bírák könyvének 14. fejezetében olvasható. A bibliától szintén eltér Jefte szerepeltetése.

Szereplők: Sámson –bariton; Delila – szoprán; király – bariton; főpap – basszus; Timneus (Delila férje) – tenor; Jefte – tenor; molnár – tenor; vénasszony – alt; Eskon –tenor, Kodron – bariton, Efton – basszus (a király tanácsadói); vegyeskar;

Felépítése: I. felvonás – előjáték, 9 jelenet; II. felvonás: 1. kép – 5 jelenet; 2. kép – 9 jelenet.

Zenei rétegek: meghallgatásra javasolt részletek youtube link-jei:

<https://www.youtube.com/watch?v=oFhYX5qbnrw>

Timneus álmofejtése a király előtt (II. felvonás, 1. kép, 2. jelenet. A felvétel 3'25"-5'40" szakasza.

<https://www.youtube.com/watch?v=MLAOjv2q7r8> Sámson bevezetése a király elé. (II. felvonás, 1. kép, 4. jelenet)

<https://www.youtube.com/watch?v=-c6xjT3szyM> Finálé, ahol Sámson Izrael Istenéhez fohászodik (3'45"- 5'20"), és az ünneplő filiszteusokra

dönti a templomot. (II. felvonás, 2. kép, 8. jelenet). Drámai, marcato akkordos kíséret.

Az énekszólamok kezelése népdalos, balladisztikus, melizmás szerkesztésűek.

Cselekmény:

Prologus: zenekari elő és utójáték között a zsidók vegyes-kara meséli el Sámson elfogatását, megvakítását, malom-börtönbe vetését. A szólamok egymás motívumait ismételik.

I. felvonás:

1. kép: helyszín – malom. **1. jelenet:** A vak Sámson a malom-börtönben a hajnali nap fényéről és melegéről ábrándozik (17-21. oldal). **2. jelenet:** egy kegyetlen molnár gúnyolva hajtja a munkára Sámson. Őrlető asszonyok vidám kara színezi a jelenetet. **3. jelenet:** Delila áruhában felkeresi a malmot, és arról próbál tájékozódni, hogy Sámson megfelelő ellenőrzés alatt van-e. **4. jelenet:** Sámson megérzi Delila jelenlétét, így leleplezve áruhája ellenére a molnár előtt. Delila megvesztegeti pénzzel a molnárt, hogy beszélhessen Sámsonnal. **5. jelenet:** Delila és Sámson duettje (79-99. oldal). Delila még mindig azért perel Sámsonnal, hogy nem volt és most sem őszinte vele. Titkot tart, és ezt egy asszony nem viseli el. Erejének megfékezésére is három megtévesztő módszert mondott esküvőjükön is. Sámson azzal védekezik, hogy Delilát nem asszonyi kíváncsiság hajtotta, hanem az hogy elárulja férjét népének a filiszteusoknak! **6. jelenet:** Delila nyomán Timneus – új férje – érkezik a malomhoz. A kvartett során Sámson és Timneus szópárbaját és fenyegetőzését halljuk. Delila próbálja fékezni az indulatokat és a molnár unszolja munkára Sámson. A jelenet végén Jefte – Timneus hű katonája – érkezik és jelentkezik Sámson szigorú, durva őrzésére. **7. jelenet:** Sámson rövid monológja a magányról. **8. jelenet:** Jektéről kiderül, hogy ismeri Sámson szüleit, és „falubeli” is! Így Sámson bizalmába férkőzik. Neki elárulja Sámson, hogy haja megnövésevel együtt ereje is visszatért. **9. jelenet:** érkeznek az őrlető asszonyok, örvendezve a friss lisztnek. Később csatlakozik hozzájuk a férfikar és együtt hangolódnak Dágon bálványistenség közelgő nagy ünnepére. Ezzel párhuzamosan eltervezik a közelgő ünnepen - Sámson és Jefte - a bosszút a filiszteusok ellen. Sámson felismeri Delila álmának jósló hitelét.

II. felvonás

1. kép: helyszín – a király fogadóterme. **1. jelenet:** Delila próbálja lebeszélni férjét – Timneust – arról, hogy álmával riogassa a királyt. **2. jelenet:** A király és kíséretének érkezését, valamint az ünnepi hangulatot

hatszólamú vegyeskar teremti meg. Thimneus megpróbálja meggyőzni a filiszteus királyt, hogy Sámson vakon is veszélyes! Sőt Delila egy célzatosan értelmezett álmára – Sámson ült Delila ágya szélén és szemgödreből vér-patak folyt, amely elsodorta a filiszteusok táborát; Sámson levágott hajából kígyók keltek életre, amelyek a király sátrához érve a királyt halálra marták - is hivatkozik. (álmértelmezés a zongorakivonat 33-43. oldalain). A király, azonban Dágon ünnepén mégis bohócként akarja a népnek kiszolgáltatni a tehetetlen hőst. Tanácsadóinak is megoszlik Sámsonról a véleménye. **3.** jelenet: Jefte érkezik a király és Timneus elé. Arról faggatják, hogy milyen erőnléte és lelkiállapota Sámsonnak. Jefte megnyugtatja őket, hogy veszélytelen a rab. **4.** jelenet: Sámson monológja. Érti, hogy ismeretlen helyre került. Szokatlan, hogy őrei nem lökdösik, ütlegelik (82-91- oldal). **5.** jelenet: a király és Timneus is örömmel látják Sámson elesettségét. A király arra kéri Sámsont, hogy Delila álmát értelmezze. Sámson csak Timneus cselének minősíti az álmot. Megnyugtatja a királyt. A király kéri, hogy legyen a filiszteus ünnepen jó bohóc. Cserébe tágasabb kalitkát ígér Sámsonnak.

2. kép: helyszín - Dágon temploma. **1.** jelenet: az ünnepségre gyülekező nép izgatott várakozását vegyes-kar énekével és kilenc-szólamú suttagó kánonkarral ábrázolja a szerző (136-140. oldal). **2.** jelenet: Dágon ünnepére bevonul a király és kísérete, valamint Delila. **3.** jelenet: a főpap elégedetten jelzi, hogy 50 tulokból és számtalan kosár lisztből készült égő áldozattal hódoltak a „roppant orrlukú” Dágon istenszobra előtt. **4.** jelenet: a király az ünnepi lakoma előtt táncos, gladiátoros, és emberáldozatos mutatványokat kínál népének, de a nép mindenáron Sámsonon akar szórakozni! **5.** jelenet: a láncra vert Sámsont gúnyolja a nép. A király ezt leinti, és arra kéri Sámsont, hogy játssza el hőstetteit. Jefte is biztatja.

6. jelenet: Delila kérleli Sámsont, hogy játssza el vidáman egykori Timnáti esküvőjüket. Timneus is kérleli erre, mert a történetből kiderül, hogy az erős, bátor Sámson titkát hogyan csalta ki Delila. **7.** jelenet: egy vénasszony jelentkezik a színjátékra, hogy Sámson csúfságára eljátssza az ifjú feleséget. Felemlegetik Sámson bujálkodását is a Gázai parázna nőnél. **8.** jelenet: Jefte kérésére bemutatja azt is, hogyan vitte fel a gázai városkaput a hegyre. (Ez konkrét utalás a Hebronban történt esetre, lásd. Bírák 16. fejezet). Ekkor vezetik két oszlop közé. Sámson Izrael Istenéhez imádkozik régi erejéért. Delila kegyelemért könyörög, de Sámson a filiszteusokra dönti a templomot! „Dől a fal, inog és ránk omlik!” (250-270. oldal)

Irodalom:

Biblia –

Szent István Társulat, Budapest, 1976

Eőszé László (1923-2020):

Az opera útja (Zeneműkiadó, Budapest, 1960)

Csehy Zoltán (1973-):

Experimentum mundi – világraszóló kísérlet (Kalligram Kft, Budapest, 2015, ISBN 978-80-8101-870-1)

Peter Gammond (1925-2019):

Opera (Kossuth Kiadó, Budapest, 1994, ISBN 963 09 3717 4)

Kertész Iván (1930-2015):

Aidától Zerlináig (Gondolat, Budapest, 1988, ISBN 963 282 075 4)

Kertész Iván (1930-2015):

216 este az Operában (Saxum kiadó, Budapest, 2006, ISBN 963 7168 70 2)

Várnai Péter (1922-1992):

Oratóriumok könyve (Zeneműkiadó, Budapest, 1983, ISBN 963 330 469 5)